

Twee weggeschraapte kleine kosmonauten

Florence Tonk. (2013). *Rijgen*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam. Isbn 978 90 468 1469 7, € 17,50, 48 blz.

Op *Meander* ('literair e-zine') schreef Bert van Weenen dat de nieuwe bundel *Rijgen* van Florence Tonk hier en daar wel wat explicieter had gemogen. Zo blijft, beweert hij, het driedelige gedicht 'De langverwachte' schimmig en onhelder als je niet weet dat de dichteres na een miskraam ten slotte een gezond kind heeft gekregen. Hij vindt met name de regels 'nu geloven / dat het komt om te blijven' enorm aan kracht winnen als de lezer over de bijbehorende biografische data beschikt.

Wat een onzin! Om te beginnen zet de titel 'De langverwachte' de lezer al snel op het spoor van een zwangerschap. Heette de bekroonde roman van Abdelkader Benali over een ongeboore ook al niet zo? Maar zelfs als de lezer deze vingerwijzing niet herkent, hoeft dat nog geen probleem te zijn. Want hoe wel Van Weenen lijkt te vinden dat het woord 'baby' de genoemde regels een veel sterkere lading geeft, is het tegenovergestelde natuurlijk het geval. De biografische feiten dammen het aantal interpretatiemogelijkheden in tot één. En dat is altijd een verarming.

Als er iets op de gedichten in *Rijgen* is aan te merken, dan is het juist dat ze soms té expliciet zijn. Met name aan het eind van de bundel, als de lezer overspoeld wordt met moedervreugde waar hij niet om heeft gevraagd.

Ik was zijn fles
hij roept me weer

en iedere keer
als hij dat doet
antwoord ik rijmend ja
dan zwel ik op, omhoog
(...)

Enzovoort en zo verder. Gelukkig gaat er aan zo veel euforie ook nog mooie poëzie vooraf. Want zelfs al is de aardse context (een miskraam) bekend, dan nog neemt een gedicht als 'Kleine ingreep' voldoende afstand om van een serene schoonheid te zijn:

Men is tot actie overgegaan
de benen zijn in stijgbeugels
gedaan, het karretje met glanzend
roestvrijstaal, een pomp, de lepels.
Zo heeft men ingegrepen.

U bent nu schoongemaakt, de bodem,
het weefsel is van de zelfvoorzienende
planeet geschraapt waar even
toevallig twee
kleine kosmonauten leefden.

Hun reis liep niet voorspoedig.
Wat u na enkele weken zag bewegen
in dat gruizig universum op het scherm
kunt u maar beter
zo snel mogelijk vergeten.

Juist omdat het perspectief hier niet bij een larmoyante 'ik' ligt, maar bij een zakelijke, kille arts, krijgt dit gedicht iets ontroerends. Waarbij het beeld van de twee weggeschraapte kleine kosmonauten het alleen maar wranger maakt. Het gedicht doet wat dat betreft wel wat denken aan de meest genadeloze scènes uit *De kleine Eva uit de Kromme Bijlstraat* van Louis Paul Boon. Lees daar bijvoorbeeld

nog eens hoe de gerechtsdokters onder
het licht van tl-buizen het lijkje van de
vermoorde Eva ontleden.

Er zijn in *Rijgen* drie thema's, of liever: rode draden, te herkennen, die nauw met elkaar verweven zijn. Allereerst is daar het beeld van een generatie, de kinderen van de babyboomers. In 'Wij en zij' onderwerpen 'wij' die ouders aan een grondige analyse: 'Ze gingen het anders doen maar het lukte niet / ze bleven hetzelfde doen, ook dat / lukte niet, ze waren verwekkers geen goden / raakten hun goden kwijt waar wij bij waren'. Wat begint als een afrekening eindigt 23 regels verder evenwel met het vaststellen van één belangrijke eigen tekortkoming: 'wij hadden overall meer van, behalve / de illusie dat het anders kon'.

De andere twee thema's sluiten hierop aan. Want zonder die 'illusie dat het anders kon' zijn 'leven' en 'dood' onbeheersbare grootheden geworden. Het 'leven' manifesteert zich gelukkig niet alleen in de moederlijke euforie van de laatste gedichten, maar ook in een mooi ironisch realisme.

(...)
mijn man ruikt naar weinig
zelfs als hij zweet
zijn haar had oranje kunnen zijn
maar het is blond als karton
ooit had ik een man zonder haar
goed beschouwd
ben ik erop vooruitgegaan.

De 'dood' trekt twee sporen door de gedichten: dat van de afgebroken zwangerschap en dat van de aftakeling en dood van de ouders. Misschien komt het door het sombere thema, maar volgens mij horen deze gedichten tot de beste uit de

Florence Tonk. Foto: Chris van Houtts

bundel. Zoals hierboven 'Kleine ingreep' en ook 'Over het natte en het droge':

De knie, het gebit, de lever, alles
begeeft het langzaam maar zeker.
Uitgebogen, uitgekauwd, uitgedronken
maar nog altijd levend, de huisarts
hun intiemste vriend, lapt wat op
houdt wat bezig maar heeft het
heimelijk al opgegeven

stram en bros als oude takken

kunnen ze maar in één stand staan
(...)

Als ik de eerder genoemde euforische gedichten dan toch één belangrijke poëtische rol moet toebedelen, dan is het wel dat ze voor een contrast zorgen, waar regels als deze alleen maar krachtiger van worden.

Verspreid over de bundel heeft Tonk ook nog zes prozagedichten opgenomen. En die verdienen hier toch wel even de aandacht, want het zijn stuk voor stuk

sterke, zelfs harde en realistische teksten die een bijzondere plaats in de bundel innemen. Laat ik er voor een goed beeld eentje citeren, 'Neem de man uit Wenen'.

Voordat ze hem ontmoette van wie ze hem kreeg, waren er anderen. Op de twijfelaar achter de zilveren luxaflex op tweehoog: hij boven, zij boven, voor, achter, op een stoel in paardrijzit of bij de zwarte kachel als het koud was, op het dunne tapijt. Soms ging het tekeer. Neem de man uit Wenen. Negen keer. Met kapotte knieën, trillende benen waartussen de zon leek op te komen, rauw en gloeiend de stad in schleppen voor bier en nog wat getong achterin waar het schemert. Ze weet dat er honger was maar niet meer of en wat er werd gegeten.

Zulke meedogenloze gedichten verdienen eigenlijk een eigen bundel! Maar toch roepen ook zij vragen op. Achterin staat dat de prozagedichten geïnspireerd zijn op de bundel *Centuries* van de Amerikaanse dichter Joel Brouwers en dat alle gedichten precies honderd woorden bevatten. Da's een aantal dat in *Centuries* nog een aan de titel refererende functie had. Maar hier?

Prozagedichten hebben toch al de paradoxale eigenschap dat er altijd vraagtekens bij de vorm worden gezet – terwijl er nu juist van vorm geen sprake is. Maar om nu, al dan niet geïnspireerd door een Amerikaan, volstrekt zinloos voor honderd woorden te kiezen, doet toch wat te veel aan goedkope rederijkerij denken. Wat jammer is, want het zijn wel goede gedichten. ■

Jan de Jong